

Две са основните насоки в културната политика на владетелите от Търновското царство: първата по време и по важност за утвърждаване на новата държава и народностното самосъзнание е отпращане за утвърждаване на византийската традиция, т.е. съзнателното изтъкване и поддържане на приемствеността, на традициите от Първото българско царство, а втората, възхваляваща за съперничество с Византия, особено с Цариград. Тези две тенденции се преплитат и съставят разни страни от единния стремеж за политическа и културна независимост на страната ни, изключително важен за утвърждаването на нововъзродената държава. Показахме, че встъпването на страната ни в политическа и културна зависимост от различните обществено-исторически условия. Приемането на християнството в IX в. разширява византийското влияние чрез приобщаването на България към византийския културен кръг, но старите източни елементи в българското изкуство, намерили подкрепа и в местното художествено наследство, са още твърде силни и дават отпечатък върху цялостната дейност на страната ни³⁰. През 150-те години византийска власт, когато византийското влияние неизбежно се засилва, съотношението между двете тенденции в културната политика на Второто българско царство е вече различно. Необходимо е корените на българската държава в културно и религиозно отношение образуват продължава да бъде Византия и съответно стремежът за съперничество с нея добива нови, характерни за времето черти. За да утвърдят новата столица Търново в народното съзнание, за да укрепят народностното самосъзнание, владетелите от Асеновата династия — още цар Асен I — пренасят в Търново мощите на големия български светец Иван Рилски († 946), живял по времето на цар Петър I. Като отзвук от разширяването на българските граници тази дейност продължава с донасяне мощите на светците Лаврентий Лесновски, Йоан Подиловски, Иларион Мъгленски, Параскева (Петка) Блыватска, Михаил от Потика, Филотейски, Иларион Мъгленски, Параскева (Петка) Блыватска, Михаил от Потика, Филотейски и др. и е многократно отразявана в средновековната българска литература³¹. Както показват проучванията, стенната живопис също не изостава в това отношение³². Ираз на тенденцията за поддържане на приемствеността са и пренасянето и включването на преславски културни каменни в украсата на стеновите по времето на цар Иван Асен II търновски църкви, както и издигането на колоната от скупина цар в църквата „Св. Четирдесет мъченици“. Съпоставена с Омуртаговата колонна в този храм, тя несъмнено изтъква старата българска традиция на каменните надписи³³.

Пореди липса на запазени цялостни стенописни паметници от Първата българска държава не можеше да установим до каква степен е била възприета в тях византийската декоративна система. През времето на византийската власт тя вече е наложена навсякъде и нормите и, осветени от църквата, са задължителни за живописците. Стенната живопис на Второто българско царство свидетелства за изключително добро познаване както на тези норми, така и на най-търните нюанси в християнската символика³⁴. Същевременно обаче езикът на надписите във всички свързани с Търново стенописни паметници, както и в запазените български ръкописи от византийския период и след него, показва напълно на непрекъсната религиозна и книжовна практика на български език, в който старите гръцки термини, съществували в най-ранните ни книжовни паметници, са вече преведени, усвоени, или ако случайно са останали, са явно побългарени³⁵.

Борбата за независима българска църква, водена от търновските владетели, също създава примера на техните предшественици — княз Борис I и цар Симеон. Нещо повече, продължавайки в духа на Комниновския стил живописиста на Търново, подготвени те от византийци наши майстори проявяват предпочитание към източни по произход черти в иконографията, в подбора и разпределението на стенописите по църковните стени, останали по всяка вероятност в изкуството ни от Първата българска държава или запазени в местната традиция от ранновизантийската епоха³⁶. Както самата подготовка на майстори български и твърдо поддържане на българските надписи и терминология, така и това обръщане към старите иконографски традиции са все плод на политиката за независимост от Византия.

Споменатите две тенденции в политическа и културния живот на българската държава се отразяват по специфичен начин в живописите, създадени по време на Търновското царство. А. Трабар беше набелязал паметниците, свързани със столицата